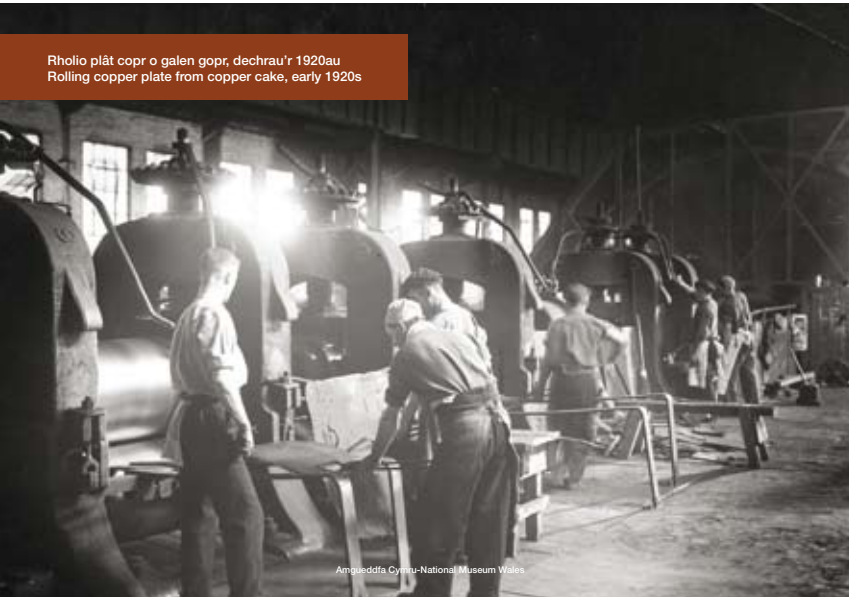

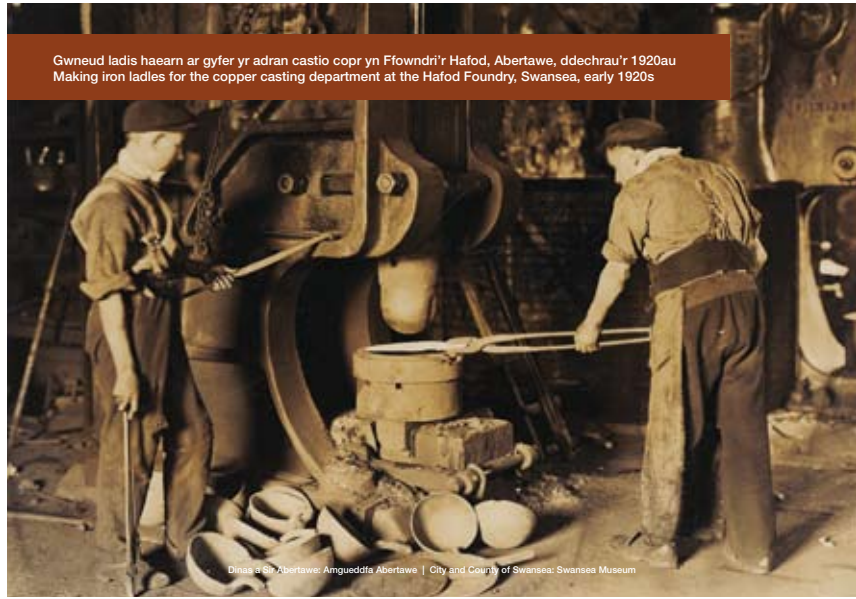
GWEITHIO GYDA CHOPR WORKING WITH COPPER

Rholio plât copr o galen gopr, dechrau'r 1920au
Rolling copper plate from copper cake, early 1920s

Amgueddfa Cymru - National Museum Wales

Gwneud ladis haearn ar gyfer yr adran castio copr yn Ffowndri'r Hafod, Abertawe, ddechrau'r 1920au
Making iron ladles for the copper casting department at the Hafod Foundry, Swansea, early 1920s

Datas o'n Abertawe: Amgueddfa Abertawe | City and County of Swansea: Swansea Museum

Arweiniodd y datblygiadau mewn mwyndoddi a choethi copr yn y ddeunawfed ganrif at weithlu talentog ac amryddawn a ddenodd diwydiannau metelegol eraill i dde Cymru yn y canrifoedd wedi hynny.

Y 'Broses Gymreig' oedd yr enw a roddwyd ar y gwahanol gamau o rostio a mwyndoddi mewn ffwrneisi adlewyrchol oedd yn cael eu defnyddio trwy gydol y cyfnod pan oedd Cymru'n dominyddu masnach copr y byd. Cafodd ei fabwysiadu mewn mannau eraill hefyd, a daeth yn ddull dewisol o fwyndoddi. Adeiladodd Thomas Williams o Abertawe ffwrnais fwyndoddi lwyddiannus y 'Broses Gymreig' yn Burra, De Awstralia ym 1849.

Roedd llai o bobl yn cael eu cyflogi yn y diwydiant copr nac yn y diwydiannau dur a thunplat diweddarach. Yn y ddeunawfed ganrif roedd 50 o bobl ar gyfartaledd yn cael eu cyflogi mewn gwaith copr. Erbyn 1851 roedd y ffigwr hwn wedi codi i tua 200 o bobl.

Roedd angen arbenigedd penodol ar bob cam o'r diwydiant. Er mai dynion oedd yn gwneud y gwaith yn bennaf, roedd menywod yn trin copr hefyd. Roedd 'ladis copr' mwyngloddiau gogledd Cymru yn didoli ac yn torri'r mwyn yn barod i'w rostio. Roedd plant yn cael eu cyflogi i wneud hyn weithiau er bod llawer llai o blant yn gweithio yn y diwydiant copr a'r diwydiannau metel eraill nac yn y diwydiannau glo a thecstiliau.

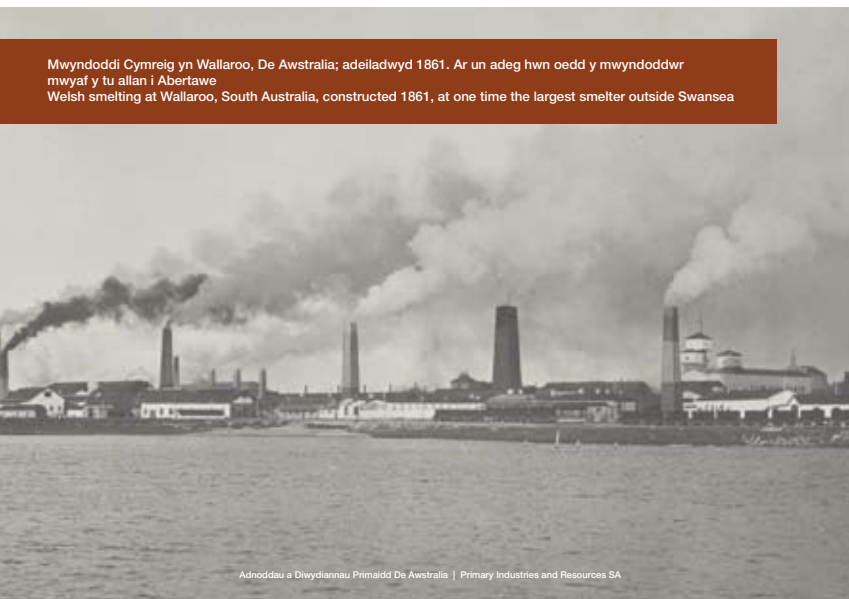
Eighteenth-century developments in smelting and refining copper generated a talented and versatile workforce that attracted other metallurgical industries to south Wales in the following centuries.

The different stages of roasting and smelting in reverberatory furnaces, in use throughout the period that Wales dominated world trade, were known as the 'Welsh Process'. It was adopted elsewhere too, and became the favoured method of smelting. Swansea man Thomas Williams built a successful 'Welsh Process' smelter at Burra, South Australia in 1849.

Fewer people were employed in copper than in later steel and tinsplate industries. In the eighteenth century an average of 50 people were employed at a copperworks. By 1851 this number rose to about 200 people.

Specialist expertise was required at every stage of the industry. Although dominated by men, women also worked with copper. The 'copper ladies' of the north Wales mines sorted and broke up ore ready for roasting. Children were sometimes employed to do this too although far fewer worked in copper and other metal industries than in coal and textiles.

Mwyndoddi Cymreig yn Wallaroo, De Awstralia; adelladwyd 1861. Ar un adeg hwn oedd y mwyndoddw'r mwyaf y tu allan i Abertawe
Welsh smelting at Wallaroo, South Australia, constructed 1861, at one time the largest smelter outside Swansea

Adnoddau a Dwydiannau Primaidd De Awstralia | Primary Industries and Resources SA

'Copar ledi' oedd yn gweithio yn y mwyngloddiau copr ger Amwch, Sir Fôn, ddiwedd y bedwaredd ganrif ar bymtheg

'Copar ledi' (copper lady) who worked at the copper mines near Amwch, Anglesey, late nineteenth century

Trwy garedigrwydd Archifau Ynys Môn | Courtesy of Anglesey Archives